

Бондар Наталія Володимирівна
викладач української мови та літератури
Квасилівський професійний ліцей

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Не навчайте дітей так, як навчали вас – вони народилися в інші часи.

Конфуцій

В. Сухомлинський стверджував, що за маленькою шкільною партою твориться народ. А творять його в першу чергу вчителі української мови і літератури, бо наука рідної мови, літератури – наука про найголовніше: про Україну, рідну землю, її силу й красу, її минуле й майбутнє.

Сучасний урок української мови та літератури – це явище багато аспектне, яке характеризується використанням різних методів і прийомів, що зумовлюють систематичне і різнобічне збагачення особистості, що мають на меті забезпечити кожному учневі найкомфортніші, найсприятливіші умови для навчання і розвитку.

Розвивати творчі здібності можна по-різному. Одним з найефективніших засобів досягнення мети, на мою думку, є інноваційні технології навчання. Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, сприяє розвитку творчої особистості. Кевін Келлі сказав: «Якщо знання – це новий капітал, то інновації – нова валюта».

Якісна мовна підготовка учнів не можлива без використання сучасних інноваційних підходів. Сучасні інноваційні підходи в освіті – це професійно-орієнтоване навчання, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з гуманітарних наук (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні, створення презентацій в програмі PowerPoint, використання інтернет-ресурсів, навчання в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта), новітні тестові технології (створення банку діагностичних

матеріалів з курсу навчального предмета для проведення комп'ютерного тестування з метою контролю учнів).

Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання. Багато з них варті уваги сучасного педагога, який прагне дати якісний рівень знань, зробити урок цікавим, досягти максимального взаєморозуміння і співпраці між вчителем і учнем.

Педагогічні інновації – це зміни, спрямовані на покращення розвитку, навчання і виховання учнів. Сьогодні мало називатися просто гарним учителем, а бути вчителем-технологом, учителем-майстром, учителем-новатором. Учитель стає: розробником навчальних програм; фасилітатором; менеджером; презентатором; наставником; дослідником; консультантом; тренером; агентом змін.[4,с.3].

На рівні вчителів упровадження інноваційних технологій у процесі роботи спряє підвищенню професійної підготовки та науково-методичної компетентності вчителів. На рівні учнів інноваційні підходи у навчанні підвищують рівень освіченості учнів, сприяють їх творчій активності. На рівні навчального закладу впровадження педагогічних інновацій сприяє розвитку системи продуктивного навчання, підвищенню якості освітніх послуг, співтворчості учителів, учнів та їх батьків. [5,с.3-6].

На мою думку, саме інноваційні технології відповідають потребам і вимогам сьогодення. Суть інноваційних методів навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії учнів та вчителя. Це навчання сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню загальнолюдських цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії та успіху, зумовлює систематичне й різнобічне збагачення особистості.

Мета впровадження інновацій педагогами - це прагнення зробити урок цікавим для дітей, залучити учнів до творчої діяльності, розвинути пізнавальні інтереси учнів.

Як же домогтися того, щоб процес здобуття знань був не лише високоефективним у плані застосування новітніх технологій, а й цікавим, захоплюючим і бажаним для учня?

Намагаючись знайти відповідь на це питання, я прийшла до висновку, що для того, щоб збудити творчу думку, навчити образно думати, необхідно використовувати сучасні освітні технології, інтерактивні методи, нову структуру й нові типи уроків.

Незважаючи на розмаїття нововведень, основною формою організації навчальної діяльності залишається урок. Яким же повинен він бути? Сучасний урок – це урок демократичний. Для такого уроку характерними ознаками є:

- підготовка не мовознавців-теоретиків, а гуманних освічених людей;
- навчання не словом, а справою;
- проведення його не для учнів, а разом з ними;
- спрямовування діяльності не на клас в цілому, а на особистість кожного учня;
- забезпечення повного засвоєння навчального матеріалу на уроці.

Нетрадиційний урок – це творчість учнів і мистецтво педагога, який виробив свій власний «почерк», засвоїв нетрадиційні форми та методи роботи з дітьми. На відміну від звичайного уроку, мета якого – набуття знань, умінь та навичок, нетрадиційні заняття спрямовані на повніше врахування вікових особливостей, інтересів, нахилів, здібностей кожного учня. [1, с. 5-6].

Спостерігаючи під час нетрадиційних уроків за учнями, можна сказати, що вони надають перевагу саме таким урокам. На них відчувається співпраця з педагогом, формуються позитивні мотиви навчально-пізнавальної діяльності. Від учителя залежить, яким буде його урок, засоби і форми навчання. Вважаю, що сучасному педагогові необхідно створювати свою міні-методику. А у творчого вчителя і учні прагнутимуть до творчості. «Не буде вогника у Вас – Вам ніколи не запалити його в інших», - казав В.О.Сухомлинський. Отже, учитель – шукач і творець педагогічних інновацій з метою розвитку творчих здібностей учнів, яких навчас. [4,с.3-6].

Тому вважаю, що такі форми роботи, як рольові ігри, дослідницька діяльність, захист проектів, представлення презентацій сприяють загальному розвитку учнів.

До нестандартних уроків, які значно відрізняються від класичних і дають можливість використовувати сучасні інноваційні підходи можна віднести: презентацію, телеміст, випробування, КВК, круглий стіл, вікторину, аукціон, турнір, урок-подорож, інтерв'ю, складання завдань та віршів, звіт, дискусію, дослідження, змагання тощо [2,с.84].

На мою думку, такі види уроків як: уроки-відкриття, уроки-ділові ігри, уроки-вибори, уроки-проекти, уроки-роздуми, уроки-конференції, уроки пошуку істини, уроки-аукціони, уроки-“суди”, уроки-квести, бінарні чи комп'ютерні уроки - допомагають відійти від стандарту, підштовхнути учня до власного, неповторного, індивідуального, особливого погляду на життя. На таких уроках створюється ситуація довіри та успіху, і за таких обставин дитина розкривається, може повірити у свої можливості, реалізуватися як творча особистість, сміливо продемонструвати свої здібності. І як результат: учень-випускник не тільки володіє знаннями, уміннями та навичками з предмета, але й уміє формулювати власну точку зору, відстоювати свою позицію, співпрацювати в групі, колективі, мати коло однодумців, бути комунікабельною, толерантною особистістю.

Тому, готуючись до кожного уроку, продумую хід заняття, добираю ефективні методи та прийоми. Допомагають у цьому сучасні технології.

Так, новий матеріал з мови я подаю дітям у вигляді блок-схем, таблиць, малюнків, пірамід тощо. Починаючи вивчення теми, ми з учнями індивідуально, в групах чи фронтально обговорюємо, аналізуємо навчальний матеріал. Основні поняття з теми фіксуємо в опорних конспектах, а потім засвоюємо шляхом неодноразового повторення, добираємо приклади.

У своїй роботі віддаю перевагу інтерактивному навчанню, яке сприяє формуванню навичок та вмінь як предметних, так і загальнонавчальних, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва,

взаємодії, розвитку комунікативних якостей. Значну увагу приділяю таким методам та прийомам: «незакінчене речення», «мікрофон», «мозковий штурм», а також імітаційні ігри, дискусії, дебати.

Використання інтерактивних технологій не самоціль, а засіб створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, зняття з душі дитини почуття страху, спосіб зробити її розкутою, навіяти впевненість у своїх силах, налаштувати на успіх, виявити здібність до творчості.

Серед багатьох методів роботи, які стимулюють інтерес учнів до нових знань, сприяють розвитку дитини через розв'язання проблем і застосування їх у конкретній діяльності, застосовую метод проектів. Проект може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), аналітичний та ігровий характер. Основу проектного методу складає орієнтація на інтереси і побажання учасників.

Такі види діяльності дають позитивні результати, створюють сприятливі умови для творчої діяльності кожної дитини та реалізації мовної компетентності, працюють на забезпечення якості освіти.

Робота з використанням інноваційних підходів дозволяє здійснювати диференціацію за здібностями, інтересами учнів, за ступенем складності завдань. Нестандартні підходи у викладанні української мови і літератури здійснюються через проведення так званих нестандартних уроків (структура уроків нетрадиційна), організацію нестандартних завдань чи запитань, нетрадиційних форм повторення, закріплення чи перевірки виучуваного матеріалу. [3,с.8].

На різних етапах уроків мови та літератури використовую такі методи та прийоми, які б сприяли навчальній активності учнів і досягненню поставленої мети.

Організаційний момент. Велику увагу приділяю саме цьому етапу, тому що саме він покликаний створювати атмосферу довіри та доброзичливості, забезпечити нормальну зовнішню обстановку та психологічний настрій учнів

на роботу. На цьому етапі використовую міні-тренінги, вправи: «Шкала настрою», «Я бажаю», «Спіймай мій настрій».

Мотивація навчальної діяльності. Використовую мотиватори або мотиваційні постери, що допомагають налаштуватися на урок. Цей прийом є інтригуючим елементом, що не залишає жодного учня байдужим. Також можна використати різні предмети, малюнки, які будуть образами-символами чи оберегами уроку. Учні дається завдання записати легенди, перекази про той чи інший символ, з'ясувати значення його для українського народу тощо.

Актуалізація опорних знань учнів. Літературні диктанти дають змогу швидко перевірити, чи уважно учні читали текст, цитатні диктанти – чи знають вони героїв твору. Робота в групах дає змогу одночасно визначити позитивні та негативні риси характеру героїв.

Аукціон. Наприклад, при вивченні біографії Івана Франка, пропоную наступні «лоти» : • Дитячі роки; • “ Університети Франка” ; • Початок творчої діяльності ; • Революційна діяльність; • Найкращі твори письменника; • Останні роки життя. Найвищий бал отримують учні , які підготували найповніші та найцікавіші повідомлення.

Сприймання та засвоєння навчального матеріалу. Для пояснення теми використовую малюнки-схеми, презентації. Учні на уроках мови стають мовознавцями, проводять наукові конференції, викладаючи матеріал у вигляді презентацій, досліджень. На уроках української літератури дослідження біографії письменників, поетів учні подають у формі візитівок, карт життєвих шляхів митців, презентацій. Головне завдання таких робіт розкрити літератора як особистість. Для створення емоційної ситуації на уроці важливими є вдало дібрані приклади з літератури, художніх фільмів, особистих переживань вчителя. Яскравість розповіді, емоційна оцінка вчителя збуджують зацікавленість учнів, як до окремих питань теми, так і до матеріалу. Пропоную учням прослухати як українські актори читають вірші українських майстрів пера, а також покладені на музику вірші, переглянути уривок фільму чи вистави твору, що вивчається.

Закріплення. На цьому етапі використовую такі методи і прийоми: складання міні-творів, сенканів, «Мозковий штурм», «Коло ідей», метою якого є вирішення гострих суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх учнів до обговорення поставленого питання. Наприклад, під час вивчення твору «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького пропоную запитання: Хто винен у сварках? Що можна порадити родині? Що потрібно робити, щоб не стати сучасними Кайдашами?

«Дебати». Це один з найбільш складних способів обговорення дискусійних проблем. Наприклад, при вивченні твору «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» П. Мирного створюю дебати для вирішення питання: Чіпка – герой-бунтівник чи «пропаша сила»?

Рефлексія. «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Перевтілення» тощо. Прийом «Написання есе». Смысл цього прийому можна висловити наступними словами: «Я пишу для того, щоб зрозуміти, що я думаю». Це вільне письмо на задану тему, в якому оцінюється самостійність, прояв індивідуальності, дискусійність, оригінальність рішення проблеми, аргументація. Зазвичай, есе пишеться прямо в класі після обговорення проблеми і займає не більше 5 хвилин. На уроках цей прийом зручно використовувати як підсумкову рефлексію, коли була розглянута важлива навчальна тема або розв'язана серйозна проблема, як варіант, коли на усну рефлексію не вистачає робочого часу.

Домашнє завдання. Замість відповідей на питання підручника пропоную учням самостійно сформулювати запитання (а потім задати їх однокласникам та оцінити їхню відповідь).

«Лист літературному персонажеві»: учні повинні написати листа літературному персонажеві, в якому підтримати його або, навпаки, засудити, допомогти порадою, висловити своє ставлення до його вчинків.

Урок літератури – це урок творчості. Якщо в школі ми не навчимо дитину створювати щось нове, оригінальне, цікаве, не боятися бути інакшою, мати не такі міркування, як у всіх, - вона, ймовірно, все життя так і буде когось

наслідувати. І не зрозуміє, що в житті треба лишати власний слід, а не йти слідами інших. [6,с. 13].

Тому пропоную учням писати фанфіки. Я думаю, що це потужна мотивація для вивчення літератури. Написання фанфіка може стати першою спробою пера, засобом розвитку учнівської креативності та нестандартного мислення. Наприклад написати свій варіант фіналу новели О.Гончара «За мить щастя»; стати співавтором новели В.Винниченка «Момент»; написати чи продовжилось би кохання Івана і Марічки, якби вони залишились живі, за повістю М.Коцюбинського «Тіні забутих предків»; написати про Степана Радченка у місті XXI ст. за романом В.Підмогильного «Місто».

З особистих спостережень, зробила висновок, що активність дітей, їх бажання працювати та зацікавленість в завданнях, викликані новизною такого типу навчання. Використання комп'ютера і інших сучасних інноваційних підходів дозволить оптимізувати управління навчанням, підвищити ефективність і об'єктивність учбового процесу при значному заощадженні часу викладача, мотивувати учнів на здобуття знань.

Інноваційні підходи у викладанні предметів пробуджують інтерес учнів, змушують нестандартно мислити, адекватно сприймати оновлений світ і себе в ньому, сприяють виробленню в учнів наукових і естетичних суджень, допомагають влаштовувати власне життя за гуманістичними законами тощо. [4,с.3-6].

Великий філософ-мислитель Г.Сковорода сказав: «Не вчи камінь котитися, просто прийми перешкоду, і він покотиться». Саме в цих словах криється основа великого мистецтва формування, навчання і розвитку кожної особистості, тим більше – обдарованої. [4,с.3-6].

Ми не можемо стояти на місці, адже ми – ініціатори своєї справи, ми – творці дитячих душ.

Список використаних джерел:

1. Н.С. Перфілова. Нетрадиційні уроки української мови і літератури. – Х.: Вид. група «Основа», 2017. – С.5-6.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій/ Автор-укладач Н.П. Паволокова. -Х.:Вид. група «Основа»,2009.-176с.- (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
3. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку / А. Фасоля // Дивослово. – 2004. – № 8. – С.8
4. Фатюкова Л.А., Телехова О.П./ Інноваційні підходи у викладанні навчальних дисциплін та їхня роль у педагогічній підтримці обдарованих учнів. // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2018. -№10-11. – С.3-6.
5. Остапчук О. Методологія інноваційних процесів – крок до розуміння сутності/ О.Остапчук // Рідна школа. – 2004. – Листопад. – С.3-6
6. Гарна С. Урок літератури – це урок творчості. // Освіта України. – 2018. – Жовтень. – С.13